

Sociaaleconomische positie van ouders en kinderen naar herkomst

Ruben van Gaalen¹⁾ en Annemarie de Vos²⁾

De integratie van immigranten vergt doorgaans enkele generaties. Dit artikel vergelijkt de sociaaleconomische positie van allochtone en autochtone ouders en hun 25- tot 35-jarige kinderen. Allochtone ouders en hun kinderen blijken minder vaak werk en een lager inkomen te hebben dan hun autochtone generatiegenoten. Niet-westers allochtone zoons overtreffen vooral hun vader wat betreft inkomsten vaker dan autochtone zoons. De ten opzichte van autochtonen slechtere sociaaleconomische positie van niet-westerse allochtone ouders speelt hierbij een belangrijke rol.

1. Inleiding

Sociale stijging wordt gedefinieerd als het ontwikkelingsproces waarin individuen onder invloed van persoonlijke kenmerken en de toegankelijkheid van bestaansbronnen zeggenschap en controle over hun leven vergroten (Groenendijk et al., 2010). Sociale stijging wordt vaak in materiële zin uitgedrukt en heeft dan betrekking op het afronden van een opleiding, het krijgen van een betere functie of baan, dan wel een hoger inkomen. In dit artikel bestuderen we de verschillen in *intergenerationele* sociale stijging tussen allochtonen en autochtonen.

In onderzoek naar de bronnen van sociale ongelijkheid tussen individuen wordt vaak gekeken naar de sociale positie van de ouders. Intergenerationele overdracht wijst op een samenhang tussen normen, waarden, gevoelens of gedragingen van ouders enerzijds en die van hun kinderen anderzijds. Mede door deze overdracht hebben kinderen van ouders uit de hogere sociale klassen meer maatschappelijk succes (wat betreft schooldiploma's, beroepsstatus en inkomen) dan andere kinderen (Dronkers en Ultee, 1995).

De integratie van immigranten vergt enkele generaties. Dit onderzoek richt zich daarom in het bijzonder op de intergenerationele sociale mobiliteit onder allochtonen en autochtonen. Degenen die in de jaren zestig als gastarbeider naar Nederland kwamen, waren voornamelijk laag opgeleid en werkzaam in de industrie, en hadden daarmee een lage sociaaleconomische status. De meeste kinderen van deze allochtonen hebben een groter deel van hun leven in Nederland doorgebracht en zijn cultureel (bijvoorbeeld wat betreft taalbeheersing) veel beter geïntegreerd dan hun ouders. Gezien de vergrijzing op de arbeidsmarkt kunnen de intellectuele reserves van jonge allochtonen en hun kinderen een factor van belang worden.

¹⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ Per januari 2011 werkzaam als senior onderzoeker aan het Instituut Beleid en Management Gezondheidszorg van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Met dank aan Marjolijn Das en Carel Harmsen.

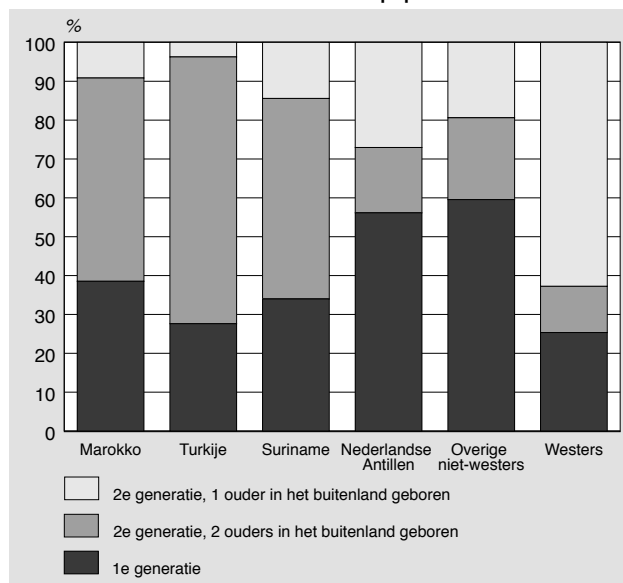
Om na te gaan hoe allochtonen er voor staan, wordt de sociaaleconomische positie van twee opeenvolgende generaties beschreven en vergeleken met die van autochtone generatiegenoten. Daarna wordt de mate van sociale stijging van ouders en hun volwassen kinderen in beeld gebracht: welke kinderen hebben meer of minder inkomsten dan hun eigen ouders? De verwachting is dat de beïnvloeding van de sociaaleconomische positie van kinderen door die van hun ouders voor autochtonen sterker zal zijn dan voor niet-westerse allochtonen, en dat daardoor de kans op intergenerationele sociale stijging bij allochtonen groter is dan bij autochtonen.

2. Gegevens en methode

Alle gegevens voor dit onderzoek zijn ontleend aan het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS. De definitieve versie van het SSB is een stelsel van koppelbare registers die onderling op elkaar zijn afgestemd en consistent gemaakt (Bakker, 2008). Het SSB bevat gegevens op het gebied van onder meer demografie, arbeidsmarkt, criminaliteit en deels ook onderwijs.

Op dit moment zijn de sociaaleconomische gegevens van 1999 tot en met 2008 integraal beschikbaar voor de gehele Nederlandse bevolking. Gezien het tijdvenster van het SSB is de analyse uitgevoerd met behulp van gegevens op twee peilmomenten, namelijk september 1999 voor de ouders en september 2008 voor de kinderen. Ouders en kinderen bevinden zich dan overigens niet in een vergelijkbare levensfase: ouders bevinden zich in de tweede helft van de beroepsloopbaan, terwijl kinderen zich in de eerste helft bevinden. Verder hebben kinderen met dezelfde vader en/of moeder vergelijkbare kansen en beperkingen. Ouder-kind paren van dezelfde ouder(s) zijn dus niet onafhankelijk

1. Allochtone kinderen in de onderzoekspopulatie

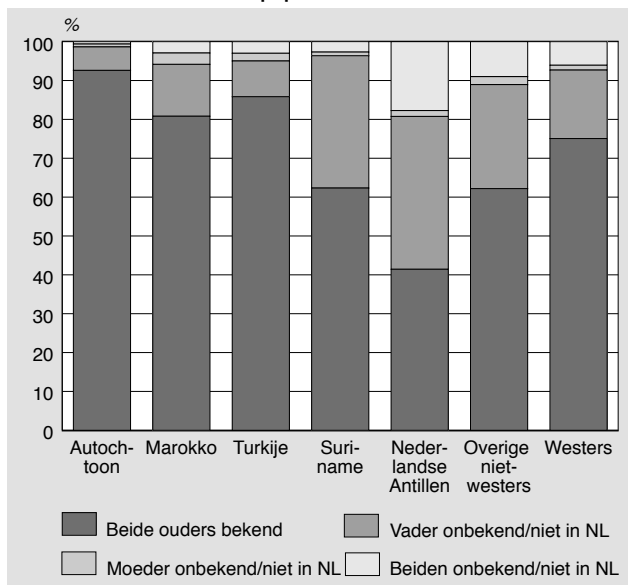

van elkaar. Ten behoeve van een zuivere analyse is daarom per ouder slechts het oudste kind in de analyse meegenomen.

De bestudeerde populatie bestaat hierdoor uit oudste kinderen die in 2008 25 tot 35 jaar oud waren en tot de Nederlandse bevolking behoorden, met ten minste één bekende ouder tot 65 jaar (973 551) die in 1999 tot de Nederlandse bevolking behoorde (873 820 vaders (90 procent); 949 922 moeders (98 procent)). Kinderen van wie beide ouders onbekend zijn, die niet in de Gemeentelijke Basisadministratie zijn te achterhalen, maken dus geen deel uit van de onderzoekspopulatie. *Grafiek 1* toont de verschillen in aandeel wat betreft de herkomst en generatie van de allochtone kinderen. Het merendeel van de Marokkaanse, Turkse en Surinaamse kinderen is van de tweede generatie en hebben twee ouders die in Nederland zijn geboren. Antilliaanse en overig niet-westerse kinderen zijn veelal eerste generatie allochtoon, terwijl de meeste westerse kinderen één in het buitenland geboren ouder hebben.

Grafiek 2 geeft informatie over de ouders in de onderzoekspopulatie, uitgesplitst naar herkomstgroep. Van 90 procent van de autochtonen is ten minste één ouder bekend en is informatie beschikbaar over de ouder(s) in september 1999. Vooral over de ouders van Surinamers en Antillianen is relatief vaak geen informatie beschikbaar. Het betreft dan meestal een onbekende of niet tot de Nederlandse bevolking behorende vader.

2. Ouders in de onderzoekspopulatie

Met een beschrijvende analyse wordt de sociaaleconomische positie van bekende en in Nederland verblijvende ouders (in 1999) en kinderen (in 2008) en de mate van sociale stijging in beeld gebracht. De sociaaleconomische positie van ouders en kinderen wordt gemeten met de variabelen 'arbeidsdeelname' en 'inkomstenpositie'. De sociaaleconomische positie van hun volwassen kinderen wordt gemeten met 'hoogst behaalde opleidingsniveau', 'arbeidsdeelname' en 'inkomstenpositie'. Het SSB heeft bruikbare informatie over het opleidings-

niveau van autochtone ouders binnen de desbetreffende leeftijdsgroepen, maar er ontbreken betrouwbare gegevens over de allochtone groepen.

Het hoogst behaalde opleidingsniveau van de kinderen wordt in twee categorieën gemeten: 'hoger beroepsonderwijs' (hbo of universiteit) en 'overig' (geen diploma/laag/midden). De arbeidsdeelname geeft de belangrijkste bron van inkomsten aan en kent drie categorieën: 'werkzaam' (een baan als werknemer of zelfstandige), 'uitkering' en 'overig' (inclusief geen inkomsten). De inkomstenpositie wordt afgeleid uit het inkomstenpercentiel, de relatieve verdeling in 1 procent-groepen op basis van totaal fiscaal bruto inkomen uit werk en uitkering van de gehele Nederlandse bevolking. Deze wordt ingedikt tot zes categorieën: 'geen inkomsten' en het eerste kwintiel (1e–20e percentiel, inclusief negatieve inkomsten) tot en met het vijfde kwintiel (81e–100e percentiel).

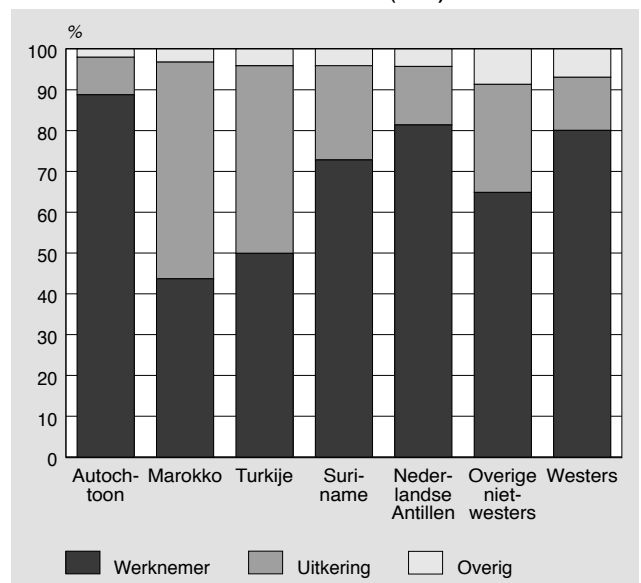
Grafiek A1 in de bijlage laat het verloop van de hoogte van de gemiddelde maandinkomsten (in euro's) binnen de percentielen zien: vooral binnen het hoogste kwintiel is de inkomstenverdeling scheef.

3. Resultaten

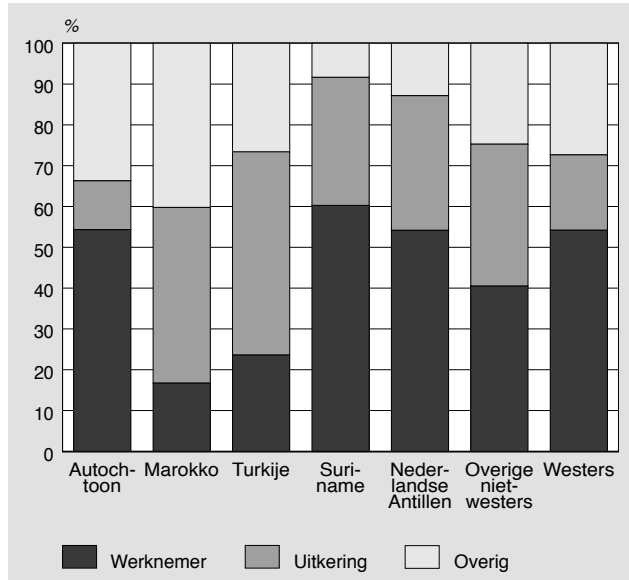
3.1 Arbeidsdeelname en inkomstenpositie ouders

In de *grafieken 3 en 4* wordt de gemiddelde arbeidsdeelname van bekende en in september 1999 tot de bevolking behorende vaders en moeders naar herkomstgroep beschreven. Bij de vaders valt op dat vooral Marokkanen en Turken vaker een uitkering als voornaamste inkomstenbron hebben. De Marokkaanse en Turkse moeders hebben eveneens relatief vaak een uitkering als belangrijkste inkomstenbron. Autochtone, Surinaamse, Antilliaanse en westerse allochtone moeders hebben vaker betaald werk dan de andere moeders.

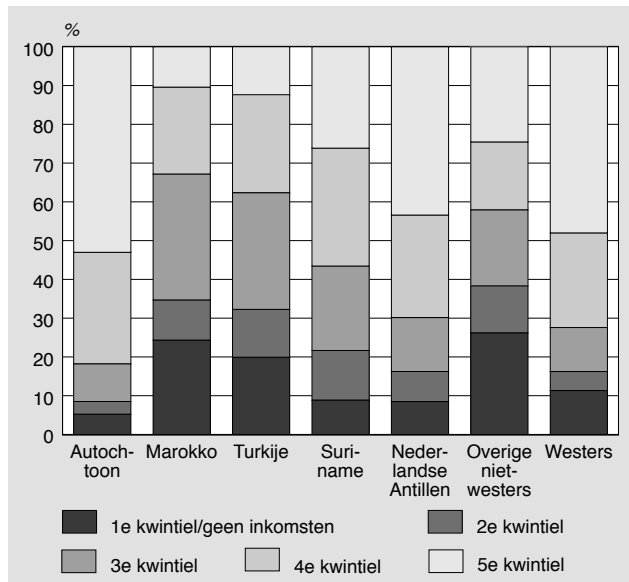
3. Arbeidsdeelname van bekende vaders (1999)

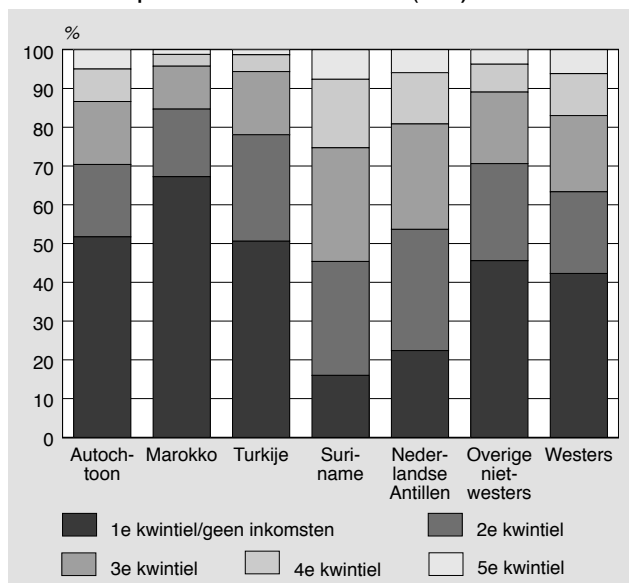
4. Arbeidsdeelname van bekende moeders (1999)

5. Inkomstenpositie van bekende vaders (1999)

6. Inkomstenpositie van bekende moeders (1999)

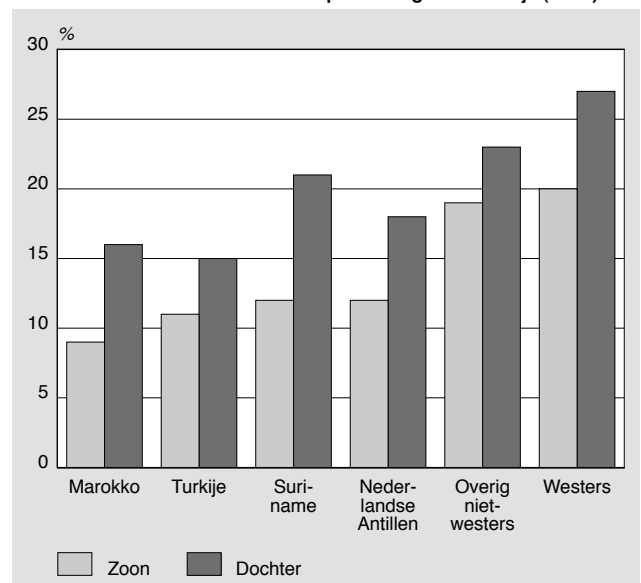
De grafieken 5 en 6 beschrijven de gemiddelde inkomstenpositie van de in september 1999 tot de bevolking behorende vaders en moeders naar herkomstgroep. Meteen wordt duidelijk dat autochtone en westerse vaders een veel hoger inkomstenniveau hebben dan vaders uit de overige herkomstgroepen: de vaders van ruim de helft van de autochtone kinderen en bijna de helft van de westers allochtone kinderen behoren tot het hoogste inkomstenkwintiel. Meer dan 80 procent van de autochtone kinderen heeft een vader in het vierde of vijfde inkomstenkwintiel. Autochtone moeders doen het wat betreft inkomsten gemiddeld echter niet beter dan allochtone moeders. In het bijzonder Surinaamse moeders hebben relatief hoge inkomsten. Zij zijn ook veel vaker alleenstaand en daardoor hoofdkostwinner.

3.2 Opleidingsniveau, arbeidsdeelname en inkomstenpositie kinderen

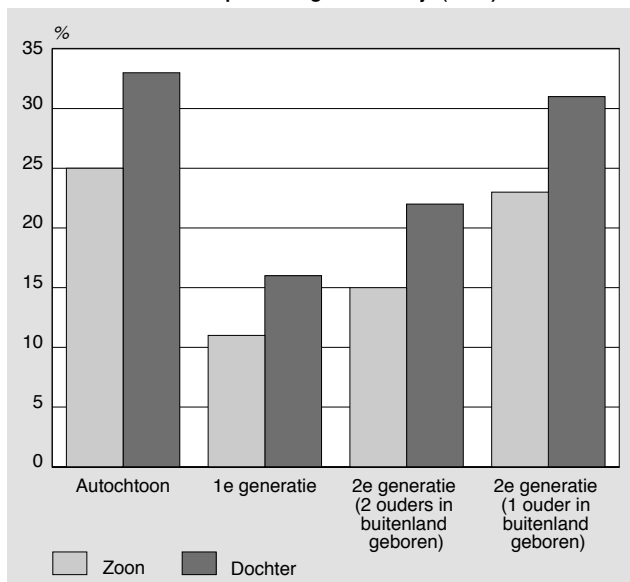
Autochtone oudste kinderen tussen de 25 en 35 jaar hebben (in 2008) veel vaker een diploma in het hoger onderwijs dan allochtonen (grafiek 7 en 8). Verder doen dochters het veel beter dan zoons. Dit geldt voor alle onderzochte herkomstgroepen. Overigens laat grafiek 8 zien dat tweede generatie allochtonen het beter doen dan eerste generatie allochtonen. Opvallend is ook dat kinderen van tweede generatie allochtonen baat hebben bij de situatie waarin één van de ouders in Nederland is geboren, vergeleken met kinderen van wie beide ouders in het buitenland zijn geboren.

De arbeidsdeelname van autochtone oudste zoons is het grootst: bijna 90 procent heeft een baan als werknemer of is zelfstandige (grafiek 9). Onder Marokkanen is dit aandeel slechts 67 procent. Het aandeel scholieren/studenten (in categorie 'overig') is bij autochtone zoons 4 procent. Bij de overige herkomstgroepen zijn deze aandelen groter: bijvoorbeeld Marokkanen 5 procent en overig niet-westerse allochtonen 12 procent. De oudste dochters hebben iets minder vaak betaald werk of een eigen bedrijf dan de zoons (grafiek 10). Het patroon is verder vergelijkbaar met dat van de oudste zoons.

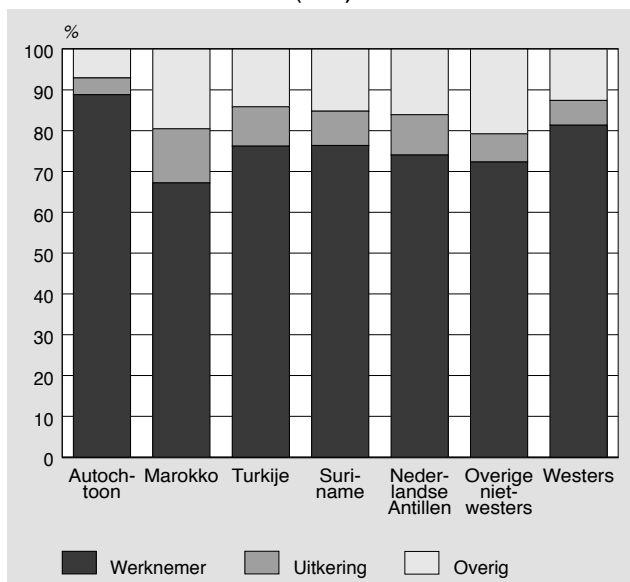
7. Allochtone kinderen met een diploma hoger onderwijs (2008)

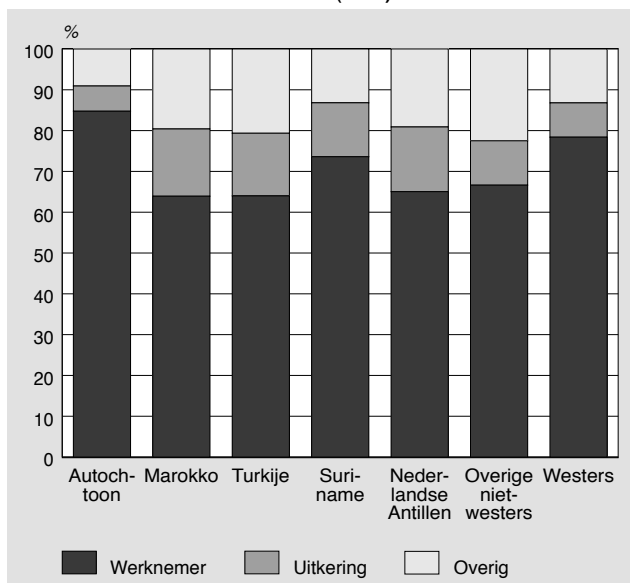
8. Kinderen met een diploma hoger onderwijs (2008)

9. Arbeidsdeelname van zoons (2008)

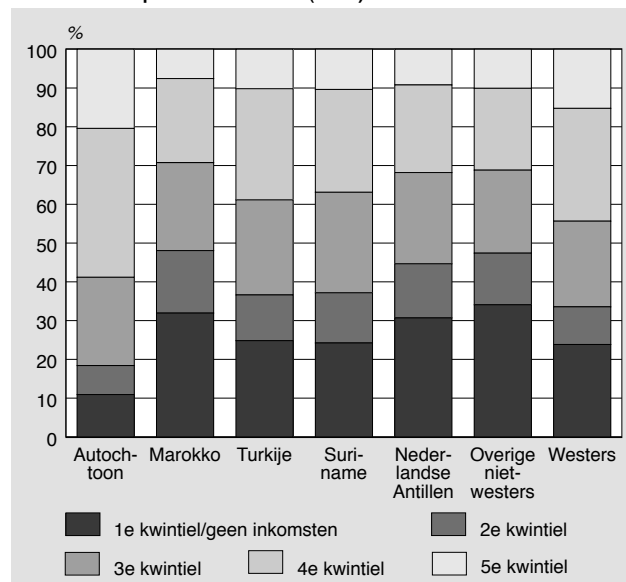

10. Arbeidsdeelname van dochters (2008)

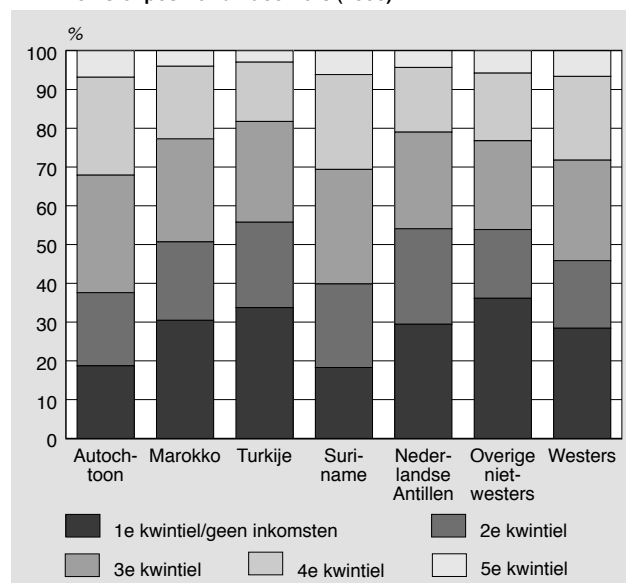

De inkomstenpositie van autochtone oudste zoons is net als bij de ouders veel beter dan die van hun allochtone generatiegenoten (*grafiek 11*). Bijna 60 procent bevindt zich in de bovenste twee kwintielen, ten opzicht van maar 30 procent van de Marokkaanse en bijna 40 procent van de Turkse zoons. De verschillen tussen de oudste dochters binnen de verschillende herkomstgroepen zijn minder groot (*grafiek 12*).

11. Inkomstenpositie van zoons (2008)

12. Inkomstenpositie van dochters (2008)

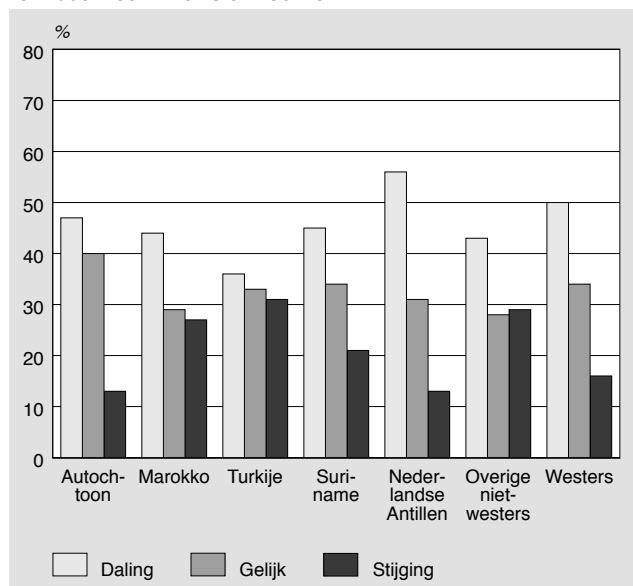

3.3 Inkomstenmobiliteit naar herkomstgroep

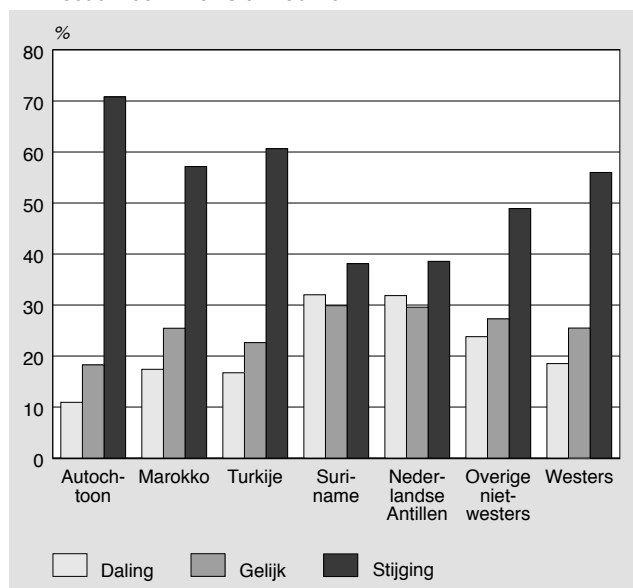
Om de sociaaleconomische positie van ouders en kinderen te vergelijken wordt de relatieve verdeling in 1 procentgroepen ingedikt tot 11 categorieën: 'geen inkomsten' en eerste tot en met tiende deciel (zie grafiek A1 in de bijlage voor de verdeling van de gemiddelde maandinkomsten binnen de percentielen). Wij definiëren sociale stijging als een substantiële verbetering in de inkomstenpositie: het volwassen kind heeft dusdanig meer inkomsten dan de

ouder dat hij of zij zich minimaal twee inkomstendecielen hoger bevindt. Bij sociale daling bevindt het kind zich minimaal twee inkomstendecielen lager.

13. Vader-zoon inkomstenmobiliteit

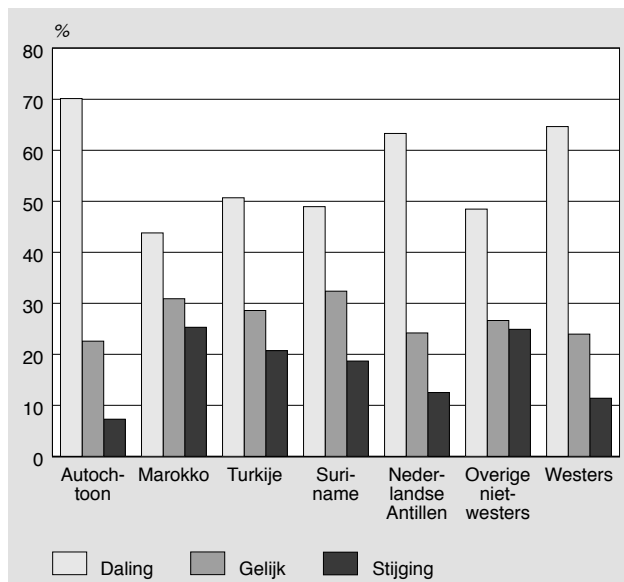
14. Moeder-zoon inkomstenmobiliteit

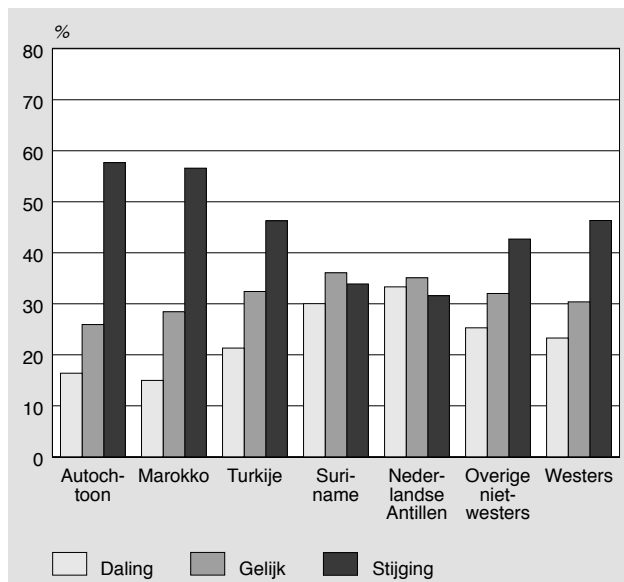
Grafiek 13 laat zien dat sociale daling van vader op zoon het vaakst voorkomt: bijvoorbeeld bij autochtonen 47 procent, bij Marokkanen 43 procent en bij Antillianen zelfs 56 procent. Slechts een minderheid van de zoons heeft een betere inkomstenpositie (in 2008) dan de vader (in 1999). We zien verder dat sociale stijging bij allochtonen, zoals verwacht, vaker voorkomt dan onder autochtonen, afgezien van Antillianen.

Kijken we naar de moeder-zoon-mobiliteit (grafiek 14), dan zien we een ander patroon. De meerderheid van de zoons doet het beter dan de moeder: onder autochtonen is het aandeel het hoogst (70 procent). Antilliaanse en Surinaamse moeders hebben relatief meer inkomsten ten opzichte van hun oudste zoons dan andere moeders.

15. Vader-dochter inkomstenmobiliteit

16. Moeder-dochter inkomstenmobiliteit

Het patroon van de vader-dochter-inkomstenmobiliteit naar herkomstgroep wijkt af van dat van vaders en zoons (grafiek 15). Zoons verdienen meer dan dochters, dus is het niet verwonderlijk dat het percentage met substantieel meer inkomsten dan hun vader bij dochters lager is dan bij zoons. Het aandeel autochtone dochters dat minder verdient dan de vader is met 70 procent veel groter dan bij allochtone dochters (bijvoorbeeld 44 procent bij Marokkanen). Daarnaast komt het bij vooral Marokkanen en overig niet-westerse allochtonen – ten opzichte van autochtonen – relatief vaak voor dat de dochter een betere inkomstenpositie heeft dan de vader.

De meerderheid van de dochters heeft een hoger inkomstenniveau dan hun moeder (grafiek 16). Autochtone dochters doen het hier relatief goed: 58 procent heeft in 2008 substantieel meer inkomsten dan de moeder in 1999. Het percentage ligt voor Marokkanen op een vergelijkbaar niveau (57 procent). Evenals bij de zoons verbeteren

Surinaamse en Antilliaanse dochters hun inkomstenpositie ten opzichte van hun moeders het minst.

4. Conclusies en discussie

Dit artikel beschrijft in hoeverre allochtonen van 25 tot en met 35 jaar in vergelijking met hun autochtone leeftijdsgenoten hogere inkomsten hebben dan hun ouders (tot 65 jaar). We vermoeden dat de kans op sociale stijging groter is bij allochtonen dan bij autochtonen. De relatief slechte sociaaleconomische positie van allochtone ouders en de goede opleidingskansen voor hun kinderen zouden hierbij een belangrijke rol spelen. Daartoe hebben we eerst de sociaaleconomische positie van allochtone en autochtone ouders en hun volwassen kinderen beschreven, om daarna de opeenvolgende generaties met elkaar te vergelijken.

De ouders. Wat betreft arbeidsdeelname zijn de verschillen groot: vooral onder Marokkaanse en Turkse vaders en moeders is het aandeel met een uitkering als voornaamste inkomstenbron zeer hoog. De resultaten laten verder zien dat autochtone vaders het wat betreft inkomsten wel, maar autochtone moeders niet altijd beter doen dan allochtone vaders/moeders. Vooral Surinaamse en Antilliaanse moeders, die relatief vaak alleenstaand zijn, hebben meestal een redelijk hoog inkomstenniveau.

De kinderen. Autochtone oudste kinderen hebben veel vaker een diploma in het hoger onderwijs dan allochtonen. Tweede generatie allochtonen, en vooral zij die één in Nederland geboren ouder hebben, doen het wel al bijna even goed als autochtone kinderen. De arbeidsdeelname en het inkomstenniveau van de autochtone oudste zoons is gemiddeld beter dan die van de allochtone leeftijdsgenoten uit de overige herkomstgroepen. Autochtone dochters doen het maar iets beter dan allochtone dochters.

Stijging of daling? De resultaten van dit onderzoek bevestigen dat de intergenerationale sociale mobiliteit van allochtone kinderen ten opzichte van de vader groter is dan die van autochtone kinderen. Vooral Marokkaanse en Turkse zoons en dochters hadden hun inkomstenpositie in 2008 verbeterd ten opzichte van die van hun vader in 1999. Ten opzichte van hun moeder maken autochtone zoons en dochters juist iets vaker een stap voorwaarts dan allochtone zoons en dochters.

Zoals gezegd beschouwen we ouders en kinderen in verschillende fasen van de beroepsloopbaan. De vergelijking gaat dus enigszins mank. Ze geeft echter wel een globale indruk van de verschillen in intergenerationale mobiliteit tussen allochtonen en autochtonen. Niettemin moeten we de resultaten met voorzichtigheid interpreteren. Dat voornamelijk niet-westers allochtone zoons hun vader wat betreft inkomsten vaker overtreffen dan autochtone zoons is niet zo vreemd, gezien de relatief slechte sociaaleconomische positie van niet-westers allochtone ouders. Het is voor een grote groep autochtone kinderen bovendien niet mogelijk om (volgens onze definitie) ten opzichte van hun vader te stijgen, omdat deze vader zich in een van de twee

hoogste decielen bevindt (52 procent). Bij Marokkanen betreft dit bijvoorbeeld slechts 10 procent van de vaders.

Verder is het van belang te vermelden dat de inkomsten van veel Turkse en Marokkaanse ouders tijdens de levensloop relatief weinig is gestegen, omdat zij bijvoorbeeld door een te laag opleidingsniveau vaak niet de mogelijkheden hebben om in hun werk door te groeien (Van der Vliet et al., 2010).

Ten slotte moet worden herinnerd aan de relatief lage percentages 'bekende/aanwezige ouders' bij voornamelijk Antilliaanse en Surinaamse kinderen (respectievelijk 40 en 61 procent beide ouders bekend/aanwezig). Vooral informatie over vaders ontbreekt in de gebruikte bestanden. Het ontbreken van informatie over vaders of moeders, voornamelijk van belang bij Surinaamse en Antilliaanse kinderen, hangt sterk negatief samen met de opleidingskansen en de hoogte van de inkomsten van kinderen.

Literatuur

Bakker, B.F.M., 2008, De stand van het Sociaal Statistisch Bestand. Bevolkingstrends 56(2), blz. 14–18.

Dronkers, J. and W. Ultee (red.), 1995, Verschuivende ongelijkheid in Nederland: sociale gelaagdheid en mobiliteit. Van Gorcum, Assen.

Groenendijk, J., M. de Groot en M. van der Gugten, 2010 Sociale stijging: tussen droom en daad. Platform Corpovenista, Delft.

Vliet, R. van der, J. Ooijevaar en A. Boerdam (red.), 2010 Jaarrapport Integratie 2010. CBS, Den Haag/Heerlen.

Bijlage

A. Gemiddelde bruto inkomsten in euro's naar percentielen, inkomstenverdeling in Nederland (sept. 2008)

